

Autor: Bradley J. Birzer

I další z vynikajících autorů dystopických děl této rané éry, Aldous Huxley, vyšel z prostředí britské privilegované vrstvy. Z otcovy strany byl jeho pradědem T. H. Huxley, z matčiny strany pak byl prasynovcem **Matthewa Arnolda** – Aldous Huxley tedy pocházel z rodu plného výrazných myslitelů a velkých duchů. Své mistrovské dílo *Konec civilizace aneb Překrásný nový svět* však vytvořil celých 25 let po vydání *Pána světa*, v roce 1932. Když Benson zemřel, bylo Huxleymu teprve devatenáct. I Huxley ve svém díle předestírá vcelku blahobytnou a aseptickou podobu dystopie. Coby plod meziválečného období totiž ještě jeho dílo nemuselo čelit realitě vyhlazovacích táborů holokaustu a ani o gulazích se v letech 1931-2 ještě příliš nevědělo. Právě tato zvěrstva utvářela syrové a temné vize Orwella a Atwoodové, zatímco Benson s Huxleym ještě směli doufat v klinicky čistou dystopii.

Aldous Huxley

Podobně jako řada dalších anglických autorů dystopií se i Huxley pohyboval ve stejném prostředí a udržoval styky s mnoha intelektuály, umělci, spisovateli a učiteli své doby. Nehledal odloučenost umělce, ale neúnavně debatoval s komunitou mužů a žen pera. Kritizoval klíčové postavy jako **Christopher Dawson** – a ony jeho. Nikoliv bezdůvodně se Orwell obával, že Huxley náleží ke stoupencům a žákům zesnulého básníka a literárního kritika-mučedníka **T. E. Hulmeho**. V prosinci 1943 je označil za „neoreakcionáře“ a dodal, že jejich vliv odpovídá jejich inteligenci, talentu a přesvědčivosti. S očividným podivem pak pokračoval popisem jejich inkorporace zdánlivě nesourodých prvků katolicismu, konzervatismu a anarchismu do jejich myšlení i díla. Mezi „hulmeovce“ zařadil **T. S. Eliota**, **Grahama Greena**, **Evelyna Waugh** a **Aldouse Huxleyho**¹. A Huxley se nepochybně řadí mezi významné anglické literáty 20. století.

Nepřekvapí tedy, že Huxleyho početné eseje na rozmanitá témata během celého století ovlivnily řadu lidí – a ovlivňují dodnes. Pohled na dvě pro Huxleyho důležitá témata o něm leccos prozradí. Zaprvé jej hluboce znepokojoval rozvoj dobové propagandy, jež podle jeho mínění odlidšťovala, politizovala a manipulovala společnost. V tomto ohledu sdílel své přesvědčení s natolik odlišnými postavami, jakými byli Američan **Walter Lippman** a oxfordský **J. R. R. Tolkien**. Smutně pohlížel na „zástupy“ propagandistů.

Dále se velice zajímal o čas a jeho mechanizaci průmyslovou mašinérií. Jak znovu a znovu uvidíme v této krátké sérii, chronologie ve svých mnohých podobách hraje u všech autorů dystopií výraznou úlohu – její zanedbávání, zneužívání i její přirozená moc. Huxley se totiž obával, že se z času uměle stal tyran. Moderní koncept času lze podle něj vystopovat jen k počátkům USA a rozvoje industrialismu. S nástupem stroje člověk překotně přijal minutu –

určitou formu umělého času – a ochotně odložil čas křesťanské liturgie a ročních období na smetiště dějin coby pozůstatek pověrami naplněné minulosti.

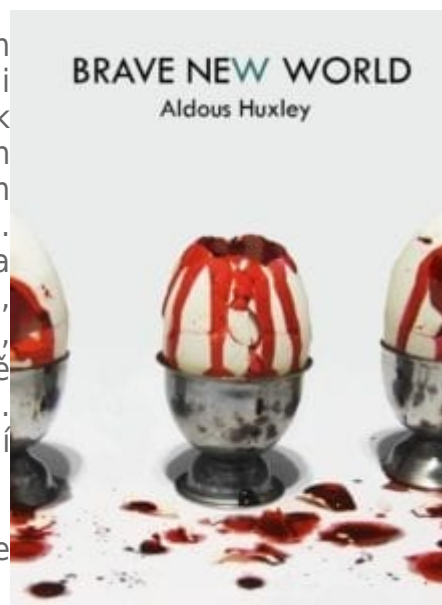
To nás staví před zdánlivý paradox. S dokonalým povědomím o nejmenších jednotkách času – času měřeného hodinovými strojky, času příjezdu vlaků a revoluce strojů – pozbyl člověk průmyslového věku z větší části vědomí o větších časových celcích. O přirozeném kosmickém čase, odměřovaném Sluncem a Měsícem, převážně nemáme ani potuchy. Předmoderní lidé znají čas v jeho denním, měsíčním a sezonním rytmu. Cítí a ví o východu slunce, poledni, západu, o úplňku a novoluní; o rovnodennosti a slunovratu; o jaru, létu, podzimu i zimě. Všechna stará náboženství – včetně katolicismu – se tohoto denního a ročního cyklu držela. Tradiční člověk nikdy nesměl zapomenout na majestátní pohyb kosmického času.

Ve výsledku však člověk výměnou jen zotročuje sám sebe novému stroji a přichází přitom o větší perspektivu kosmu.⁴

Huxley pochopitelně udržoval četné styky s americkými protějšky anglických humanistů. Strávil čas v Novém Mexiku a dobře znal Američany jako **Bradburyho**. Po přečtení jeho *Marťanské kroniky* mladého autora označil za básníka. Jen stěží lze přecenit význam takovéto chvály pro po slávě a uznání lačnického Bradburyho. Vysoce jej hodnotil i **Russell Kirk**. V jednom ze článků z počátků *National Review* se mladý konzervativce rozplýval:

I přes svou letmost posvěcují teologické návrhy a postřehy pana Huxleyho jak klasické, tak křesťanské ideje nebe, pekla a očištění. Podle něj je možné, že duše většiny lidí nedokáže po smrti snést jasné světlo božího království, božství; a tak se vracejí zpět do soumráčeného světa duchů... Když se čas zastaví, duše stále žije, ale zda je tato tajemná existence požehnáním či trýzní záleží na kombinaci duchovní disciplíny s onou milostí, již označujeme jako porozumění. Jen dogmatický mechanista a materialista by pokládal spekulace pana Huxleyho za pošetilé a zbytečné.

Ani v pozdějších letech Kirk nepřestával vyzdvihovat Huxleyho coby jednoho z největších spisovatelů a duchů, nesoucích pochodeň západního ideálu imaginativního myšlení. Huxley se dočkal slávy i v 60. letech, i když od úplně jiného publika. Dobová kontrakultura přijala spolu s např. Tolkienem i mnoho z Huxleyho, obzvlášť myšlenky o užití drog k dosažení

*Konec civilizace aneb
Překrásný nový svět*

duchovního osvětlení. Ve světě rocku pak nikdo nesložil Huxleyemu explicitnější hold než dva mladí Kalifornané – Jim Morrison a **Ray Manzarek** – když pojmenovali svou kapelu podle díla anglického autora *The Doors of Perception and Heaven and Hell* (1963).⁶

Přestože Huxley vytvořil a vydal takřka záplavu beletrie i literatury faktu, zůstal jeho vrcholným dílem *Překrásný nový svět*, názvem odkazující na Shakespearovu *Bouři*. Spolu s dalšími ranými antiutopisty si představuje blyštící se společnost, nikoliv systém hroutící se pod vahou vlastní špíny. Musíme si uvědomit, že kniha vznikla před velkým expozé sovětských ukrutností a předtím, než se němečtí nacisté vůbec chopili moci. Děj je zasazen pět set let do budoucnosti, do světa ovládaného konzumerismem, kolektivismem, kastovním systémem, eugenikou a měkkými drogami. Všichni lidé byli modifikováni pomocí umělého plození a mentálním a psychologickým kondicionáním do té míry, že tajná policie a všemocný netolerantní stát s okovanou botou v obličejích se stal takřka zbytečným. Muži a ženy tohoto světa přestali být muži a ženami. Zachází se s nimi jako s dobytčím a subjekty experimentů. Jsou zároveň čímsi míň i víc než člověk. Společnost není ani kapitalistická, socialistická ani fašistická, ale spojením všech tří. Existuje jen 10 000 jmen, která tvoří kombinace slavných stoupců efektivnosti, okamžitého uspokojení a totalitarismu: Henryho Forda, V. I. Lenina, Benita Mussoliniho a Karla Marxe mezi předními. A skutečně – nemalá část díla se točí kolem Benita, který se – v rozporu s normami *Překrásného nového světa* okamžitého uspokojení a neexistence emocionálních pout – zamiluje do Leniny Crowneové. V manichejském světě počátku 30. let představovali Lenin a Benito vysoce zajímavou **juxtapozici**. Jak Huxley velice jasně chápal, mezi filozofií i realitou obou diktátorů byl jen malý rozdíl.

Heče peče...

Podobně jako totalitární komunisticko-zednářští vládcí Bensonova světa pokládají i elity *Překrásného nového světa* za nezbytné provádět sekulární liturgie. A podobně jako u všech takových obřadů jsou některé prvky vznešené a jiné absurdně složité. V první řadě se vše datuje „PF“: „Po Fordovi“ a vládce je titulován jako „Jeho Fordstvo.“ Při každé zmínce Fordova jména každý učiní gesto „písmene T.“⁷ Vládnoucí vrstva společnosti, „Alfy Plus“, se pravidelně účastní skupinových orgií s cílem včlenit jednotlivce do kolektivní existence.

Chodili kolem dokola, kolový průvod tanečnicků, každý s rukama na bocích předcházejícího tanečnicka, a dupali v rytmu hudby a vytepávali takt do zadnic před sebou; dvanáct párů rukou, bijících jako jedna; dvanáct zadnic jako jedna, rezonujících jako deska nástrojů. Dvanáct. Dvanáct jako jeden; dvanáct jako jedna. „Slyším ji, slyším, jak přichází.“ Hudba se zrychlovala; nohy dupaly rychleji, stále rychleji, ruce dopadávaly v rytmu stále rychlejších. A najednou zaduněl silný syntetický bas. Jeho slova oznamovala blížící se vykoupení a skutečné

*naplnění souladu, splynutí dvanácti v jedno, v inkarnaci
Vyšší bytosti.⁸*

Náboženský symbolismus je neskrývaný a zjevný a přenos posvátného do sekulárního očividný.

Se svou chytře vymyšlenou konstrukcí a provedením by mohl *Překrásný nový svět* být bizarní sci-fi povídkou, sociologickou strašidelnou fikcí, případně swiftovským **skromným návrhem**. Huxley zde však – jak sám později litoval – předkládá jen dvě alternativy podoby života: ultraeugenický zářící svět konzumu a svět pohanského divošství. V předmluvě ke knize z roku 1946, po válečných hrůzách a odhaleních ohledně nacistických a komunistických lágrů, se autor přiznává ke své naivitě v době vzniku knihy. Jak dodal, kdyby chtěl knihu upravit, zahrnul by i třetí perspektivu, již bychom mohli označit za heterodoxní křesťansko-humanistickou nebo spolu s Orwellem neoreakcionářskou. Jak Huxley napsal, třetí alternativu by představovala decentralizovaná ekonomika, založená na dílech **Henryho George**, věda ve službě lidstva a náboženství coby „vědomé a inteligentní usilování o Konečný cíl člověka, sjednocené poznání imanentního Taa či Logu, transcendentního Božstva či Brahmanu.“⁹ Zde nacházíme paralely a dost možná i inspiraci pracemi Christophera Dawsona a C. S. Lewise. Už pro první vydání Huxley převzal citát slavného sovětského disidenta a humanisty **Nikolaje Berďajeva**, takže by nás jeho směřování k jisté formě křesťanského humanismu nemělo nijak překvapovat.

Poznámky:

¹ George Orwell, *As I Please*, ed. by Sonia Orwell a Ian Angus (2000), 63.

² Aldous Huxley, “Writers and Readers” v *The Olive Tree and Other Essays* (London, ENG: Chatto and Windus, 1936), 3.

³ Huxley, “Time and the Machine,” 123-124.

⁴ Huxley, “Time and the Machine,” in *The Olive Tree*, 122-124.

⁵ Russell Kirk, “Via Mescaline to Swedenborg,” *National Review* 2 (August 1, 1956): 24.

⁶ Viz John Densmore, *Riders on the Storm: My Life with Jim Morrison and The Doors* reissued (Delta, 2009). Zajímavostí je, že se v tomto konzervativním průvodci dvakrát objevuje Morrison. Také velice krátce mluvil s představitelem The Stand S. Kinga, i když jen z jeho samotné přítomnosti mu bylo „divně.“

⁷ Před několika lety jsem měl tu smůlu zúčastnit se katolické mše ve Springfieldu

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

v americkém státě Missouri. Moderní architektura se svým nevkusem nebezpečně blížila rouhání. Architekt namísto kříže využil písmene „T“. Netřeba dodávat, že jsem byl tak groteskní perverzí posvátného místa dosti zděšen. V soukromí svých nepříliš milosrdných myšlenek jsem zvažoval, do kterého kruhu Pekla by původce této hrůzy asi umístil Dante.

⁸ Huxley, *Konec civilizace Horizont a SNTL, Praha 1970*, str. 56-57.

⁹ Huxley, “Foreword” to the 1946 edition, *Brave New World*, viii-ix

Článek Bradleyho J. Birzera *The Dystopian Vision of Aldous Huxley* vyšel na stránkách *The Imaginative Conservative* 5. května 2015.